

Ders 7

4 Ekim 2006

Bölüm 1. Aristoteles: Platon'un Evlatlığı

Profesör Steven Smith: Bana hep siyaset felsefesine her ciddi girişin Platon'un büyük bir eseri ile başlaması gerektiği söylenmiştir. Bunu yapmak için bir çaba gösterdik. Şimdi, deyim yerindeyse, Platon'un oğlu, evlatlığı Aristoteles'e başlıyoruz. Aristoteles'in hayatı hakkında bir hikâye vardır. Şöyle devam eder. Aristoteles doğdu. Yaşamını düşünerek geçirdi ve sonra da öldü. Pek tabii ki, hayatı bundan ibaret değildir. Fakat bu, bir dereceye kadar, yüzyıllar boyunca Aristoteles'in nasıl görüldüğünü anlatır. Yani nihai filozof. Aristoteles Sokrates'in yargılanmasından 15 yıl sonra 384 yılında doğmuştur. Yunanistan'ın kuzey kısmında, bugün Makedonya olarak adlandırılan yerin bir kısmı olan Stagira adlı şehirde doğmuştur. O zamanki adı da buydu. Sizin yaşlarınızdayken, 17 yaşında veya o civardayken, belki çoğunuzdan bir parça daha gençken, babası tarafından sizin yaptığınız şeyi yapmaya gönderildi. Babası tarafından üniversiteye gönderildi. Atina'ya, Platon tarafından kurulan ilk üniversite olan Akademi'de okumaya gönderildi. Çoğunuzdan farklı olarak, Aristoteles Platonik Akademi'de dört yıl harcamamıştır. Oraya, gelecek 20 yıl boyunca, Platon'un ölümüne değin bağlı kalmıştır. Platon'un ölümünden sonra, belki de Akademi'nin varisinin seçiminde yapılan tercih nedeniyle, Atina'yı önce Küçük Asya'ya¹ sonra da Makedonya yönetici sınıfının çocuklarına eğitim vermek maksadıyla bir okul kurmak üzere Kral Phillip tarafından davet edildiği Makedonya'daki evine gitmek üzere terk etmiştir. Aristoteles burada Phillip'in oğlu ile tanışmış ve onu okutmuştur. Makedonyalı Phillip'in oğlu kimdir?

Öğrenci: İskender

Profesör Steven Smith: İskender. Colin Farrell'in İskender'i oynadığı sadece bir iki yıllık filmi hepimiz hatırlıyorsunuzdur. O filmde Aristoteles'i kim oynamıştı, hatırlıyor musunuz?

¹ Ç.N. Küçük Asya (Asia Minor) Anadolu yarımadasına verilen bir diğer isimdir.

Öğrenci: Anthony Hopkins.

Profesör Steven Smith: Anthony Hopkins, mükemmel. Anthony Hopkins miydi? Ben notlarıma Christopher Plummer yazmışım. Bunu kontrol edeceğim. Eve gittiğimde bunu Google'da araştıracağım. Belki de haklısın. İçimde Anthony Hopkins olduğuna dair bir his var. Herkimse, o mükemmel bir Aristoteles idi, filmde yeterince geniş bir rol almamıştı. Her neyse, daha sonra Aristoteles Atina'ya dönmüş ve Lise adını verdiği, Platonik Akademi'ye rakip bir okul kurmuştur. Yaşamının sonuna ilişkin felsefeye yönelik bir diğer düşmanlık dalgasının sonucu olarak, tıpkı Sokrates gibi, Aristoteles'in kendisine idam cezası istemiyle dava açıldığına dair bir rivayet vardır. Fakat Sokrates'ten farklı olarak, orada kalarak baldıran zehrini içmek yerine, aktarıldığı kadarıyla, Atinalıların felsefeye karşı ikinci kez günah işlemelerini görmek istemediğini söyleyerek Atina'yı terk etmiştir. Bu konuya birazdan geri döneceğim çünkü bu Aristoteles hakkında çok aydınlatıcıdır.

Her halükarda, bu olay Platon ve Aristoteles arasındaki bazı önemli farklılıkların vurgulanmasına yardım eder. Bir düzeyde, diyebiliriz ki, nerdeyse hemen göze çarpan önemli bir stil farkı vardır. Hiçbir şey yazmayıp sürekli karşılıklı konuşmuş olan entelektüel büyük babası Sokrates'ten ve bu sonsuz Sokratik karşılıklı konuşmaların taklitlerini yazan kendi hocası Platon'dan farklı olarak, Aristoteles biyolojiden ahlaka, metafizikten edebi eleştiri ve siyasete kadar hemen her konuda disiplinli ve tematik denemeler yazmıştır. Birisi Aristoteles'in Yale'de birçok bölümde kadro alabileceğini buna karşılık Sokrates'in ders asistanı olmak için bile başvuramayacağını rahatlıkla söyleyebilir. Bu farklar diğerlerini gizlemektedir.

Platon için, siyaset çalışması daima metafizik soruları, kozmosun yapısına ilişkin sorular gibi derin felsefi ve spekülatif sorularla bağlıdır. Ruh nedir? Ruhun işlevi nedir? Aristoteles en baştan bizim siyaset bilimcisi dediğimiz kişiye benzer gözükmektedir. Tüm antik dünyadan toplam 158 tane anayasayı toplamıştır. Siyasal yaşamın sözlüğüne kavramsal bir güç veren ilk kişi oydu. Hepsinin üstünde, Aristoteles'in *Politika* ve *Nikomakhos Ahlakı* gibi eserleri açıkça siyasal öğretim, siyasal eğitim eserleri olmaları niyetiyle hazırlanmıştır. Bu eserler filozofları ve potansiyel filozofları devşirmekten çok vatandaşları ve gelecek devlet adamlarını eğitmek için tasarlanmış gözükmektedir. Onun eserleri siyasal yaşamın soyut

modellerini inşa anlamında teorik olmaktan çok kamusal tartışmaların bir tür yurttaş erdemine dayalı arabuluculuğu anlamında tavsiye verme niteliğindedir.

Devlet'in VII. Kitabındaki meşhur tasvirinde siyasi yaşamı bir mağarayla karşılaştıran Sokrates'ten ve Sokrates'in yurttaşlarına sorgulanmamış hayatın yaşanmaya değer olmadığını söylediği *Savunma*'dan farklı olarak, Aristoteles şehrin onurunu ciddiye almış ve felsefenin vatandaşlara ve devlet adamlarına faydalı olabileceği yolları göstermiştir. Fakat, tüm buna rağmen, bir kimse Aristoteles'in siyasi eserlerini saran büyük bir muammanın olduğunu söyleyebilir hala. Basitçe ifade edersek, bir kimse, Aristoteles'in *Politika*'sının politikalarının ne olduğunu sorabilir. Aristoteles'in kendi siyasi görüşleri nelerdi?

Aristoteles, Yunan *polis*inin özerk şehir-devleti dünyasındaki sanal zirvede yaşamıştır. Kendi yaşamı süresince, Aristoteles, Atina, Sparta, ve diğer büyük Yunan şehirlerinin kuzeydeki Makedonya tarafından yutulmasına şahit olacaktır. Bizim Yunanistan'ın altın çağı olarak düşündüğümüz çağ Aristoteles'in yaşamı sırasında aslında sona ermişti. Onun zamanındaki başka Yunan düşünürleri, bilhassa Demosthenes adlı bir adam, Makedonya'nın yayılmacı hırslarının Atina'ya yönelik tehlikeleri hakkında çağdaşlarını uyarmak üzere kuzeydeki Phillip'e karşı, *Philippics*, adlı bir konuşmalar serisi yazmıştır. Fakat Demosthenes'in uyarıları çok geç kalmıştı. Yani, Platon ve Glaucon, Adeimantus ve diğerlerinin bildiği özerk Yunan *polis*'i sona ermişti.

Aristoteles bu değişimler hakkında ne düşünmüştü? Neyin olup bittiğini düşünüyordu? [Bu konuda] sessizdir. Aristoteles'in aşırı gönülsüzlüğü, zamanının meseleleri hakkında konuşmadaki çekimserliği belki de Atina'da yabancı olmasının sonucudur. O bir Atinalı değildi. Bu nedenle, Atina vatandaşlığının korumasına sahip değildi. Aynı zamanda, onun ketumluğunun, kendi sesinde konuşmadaki gönülsüzlüğünün nedeni Sokrates'in sonuna ve felsefenin siyasi olarak tehlikeli durumuna bir karşılık olduğunu da düşünebilirsiniz. Fakat, Aristoteles kadar ağız sıkı ve gönülsüz biri olmakla meşhur birisi için, onun eserleri yüzyıllar içerisinde gerçek anlamda başyapıt konumunu almışlardır. Otorite olmuştur, gerçekten her konuda otorite olduğunu söyleyebiliriz. On üçüncü yüzyılda yazmış olan Thomas Aquinas, Aristoteles'e "tek filozof" olarak işaret etmekteydi. Onun adını söylemek için bile neden yoktu. Aristoteles, basitçe Filozof'tu. Büyük Yahudi ortaçağ düşünürü Moses

Maimonides, Aristoteles'i "Bilgelerin Ustası" olarak adlandırıyordu. Bir düşünün: "Bilgelerin ustası".

Yüzyıllar boyunca Aristoteles'in otoritesine gerçek anlamda erişen olmamıştır. Benimle misiniz? Mamafih, Aristoteles'in otoritesi bir zamanlar sahip olduğu güce artık sahip değildir. Saldırı çok uzun zaman önce değil on yedinci yüzyıl kadar geç bir dönemde başlamıştır. Bu dönem daha sonra okuyacağımız, Thomas Hobbes adlı bir adam sürünün başındaki, saldırının başındaki kişiydi. *Leviathan*'ın kırk altıncı bölümünde, sonra okuyacağımız bir bölümde, Hobbes şöyle yazmıştır: "Aristoteles'in *Politika*'da söylediklerinden çok daha az şey hükümet için daha tiksindirici, *Ahlak*'ta yazdıklarının çoğundan daha cahilce olabilir." Bir düşünün, "Hükümet için Aristoteles'in *Politika*'da yazdıklarından daha tiksindirici bir şeyin olmaması."

Doğal olarak, tüm düşünürler, bir dereceye kadar, Aristoteles'i kendi bakış açılarından okumuşlardır. Aquinas Aristoteles'i monarşinin savunucusu olarak okudu. Dante, monarşi üzerine olan *De Monarchia* adlı kitabında Aristoteles'i, Hristiyan bir prensin liderliğinde evrensel bir monarşi fikrine destek verir olarak gördü. Fakat Hobbes Aristoteles'i çok farklı görmüştür. Hobbes'a göre Aristoteles özellikle İngiltere'de iç savaş sırasında Cromwell hükümeti tarafından yürürlüğe konmuş olan tehlikeli cumhuriyetçi hükümet doktrinini öğretmiştir. Hobbes, Aristoteles'in insanların siyasal hayvan olduğu şeklindeki doktrinlerinin sadece rejisit (regicide) yani kralların katli ile sonuçlanabileceğini ve nitekim öyle de sonuçlandığına inanmıştır. Tabii ki, katılımcı cumhuriyetçi yönetimin hocası olarak Aristoteles okumasının Tocqueville'den Hannah Arendt'e demokratik düşünürlerin sonraki eserlerinde yankıları vardır.

Bölüm 2. İnsan Doğası İtibarıyla Siyasal Hayvandır

Her neyse, bu bizi Aristoteles'in muammasına geri götürür. Yazıları hem monarşi hem de cumhuriyetlerin ve hatta evrensel bir monarşi ve küçük katılımcı cumhuriyetçi türden bir yönetimin desteğine koşulmuş bu garip ve anlaşılması güç adam kimdir? Bu adam kimdir ve eserleri nasıl anlaşılmalıdır? Tabii ki, en iyi başlangıç noktası şehrin doğallığı üzerine olan *Politika*'nın başlangıcında ifade edilen görüşleridir. İnsanın doğası itibarıyla siyasal hayvan olduğu iddiası. Bu onun meşhur iddiasıdır. Bizim siyasal hayvan oluşumuz ne anlama gelir? Aristoteles nedenlerini özlü bir şekilde, belki de fazla özlü bir şekilde ifade eder.

Her şehrin veya her *polis*in doğal olarak var olduğunu belirttiği *Politika*'nın üçüncü sayfasında bundan insanın *zoon politikon*, siyasal hayvan, *polis* hayvanı olduğu çıkarımını yaparak devam eder. Buradaki akıl yürütmesi, kısa olmakla birlikte, izlemeye değerdir. Ondandır alıntı yapalım: “İnsanın herhangi bir arı ve sürü hayvanı türünden daha siyasal bir hayvan olduğu açıktır” der. Neden açıktır? “Çünkü doğa hiçbir şeyi boş yere yapmaz ve hayvanlar arasında sadece insan konuşma yetisine sahiptir. Diğer türler sese sahip olabilir ve zevki ve acıyı birbirinden ayırt edebilirken konuşma –onun kullandığı kelime *logos*'tur. İnsan *logos* sahibidir—akıl veya konuşma. Kelime her iki anlama da gelebilir. —Basitçe zevki ve acıyı birbirinden ayırt etme yeteneğinden daha fazla bir şeydir” der. Devam eder. “Fakat *logos* faydalı ve zararlı olanı ve böylece adili ve gayri adili ortaya çıkarmaya hizmet eder. Diğer hayvanlara kıyasla iyi ve kötü, adil ve gayri adil ve diğer şeylerin algısına sahip olmak sadece insana özgüdür.” Diğer ifadeyle, belli ahlaki kategorileri ayırt eden ve yaratabilen konuşma ve akıl, *logos*'tur. Kendileri aracılığıyla yaşadığımız faydalı, zararlı, adil ve gayri adil ve onun deyişiyile bir aileyi ve bir *polis*i oluşturan bu türden şeyleri içeren belli önemli ahlaki kategoriler.

Fakat bu Aristoteles'tir. Hangi anlamda, kendimize sorabiliriz ve sizin de tartışma saatlerinizde kendinize soracağınızı düşünüyorum, hangi anlamda şehir doğaldır? Hangi anlamda biz doğamız itibarıyla siyasal hayvanlarız? Aristoteles kitabın açılış sayfalarında dikkat edebileceğiniz iki farklı tanım verir gibi gözükmektedir. Lafzi açıştta, *polis*in doğal tarihine benzer bir şeyi verir. Orada doğa tarihi yazan bir tür antropolog gibi görünmektedir. *Polis* daha küçük ve daha düşük insan birliklerinden büyümüş olması anlamında doğaldır. İlk önce aile gelir, sonra ailelerin birleşmesinden bir kabile, bir ileri düzeyde birleşmeden köy ve köylerin birliğinden de bir *polis* veya bir şehir doğar diyebiliriz. *Polis* bir uzantı olması, bir kimsenin doğa tarihi müzesinde gördüğümüz daha düşük yaşam formlarından bir şekilde en üstte medeniyete doğru gelişimi gösteren biyoloji tablolarındaki biçimde en gelişmiş insan birlikteliği formu olması anlamında doğaldır. Bu Aristoteles'in argümanının bir kısmıdır. Fakat onun için *polis*in doğal olmasının kimi açılardan daha önemli olan ikinci bir anlamı vardır.

Şehir insanların onun *telos* dediği şeyi gerçekleştirmelerine ve mükemmelleştirmelerine imkân sağlaması anlamında doğaldır. Yani, insanların

amacı, hedefi. Aristoteles, şehir yaşamına katılım insan mükemmelliğini gerçekleştirmek, gönencimizi gerçekleştirmek için gerekli olduğundan bizler siyasal hayvanlarız der. Bir şehri olmayan kişi, *apolis* –şehirsiz--olan bir kimse ya bir canavar ya da bir tanrı olmalıdır der. Yani, insanlığın altında veya üstünde. Bizim siyasal doğamız temel karakteristiğimizdir. Çünkü sadece siyasal yaşama katılarak, bizi biz yapan, *telos*umuzu ve mükemmelliğimizi gerçekleştiren, onun deyişiyle, erdemleri elde edebiliriz. Aristoteles insanın doğası gereği siyasal hayvan olduğunu söylediğinde malumu ilan etmekten öte bir şey yapmaktadır. Tezin tam geliştirilmesi derin bir biçimde gömülü bırakılsa da, birçok bakımdan, o geniş bir alan ve güce sahip felsefi bir postula ileri sürmektedir. Onu bu eserde veya söylemde tamamen geliştirmemektedir.

O insanların doğaları itibarıyla siyasal olduğunu söylemiyor. Bazı zamanlar bunu söylediği düşünülse de, bizi siyasal yaşamla uğraşmaya yönlendiren sahip olduğumuz veya paylaştığımız içkin bir biyolojik arzu veya dürtümüz olduğunu söylemediğini not edin. Yani bizim siyasetle uğraşmadığımızı söylemek istiyor. Böyle yapmamızın doğal olduğunu söylemek örümceklerin ağ ördükleri ve karıncaların karınca tepesi yaptıkları gibi bizim kendiliğinden ve canı gönülden siyasal yaşamla meşgul olduğumuz anlamına gelmiyor. İnsan siyasi hayvandır dediği zaman öyle görünse de o siyasetin bir tür sosyo-biyologu değildir. Bazı açılardan, durum tam tersidir. O insanın bizi siyasete katılmaya yönlendiren biyolojik bir dürtü veya içgüdüye sahip olduğumuz için değil fakat konuşma yetisine sahip olduğumuz için siyasal olduğunu söyler. Bizi siyasal yapan konuşmadır. Konuşma ve akıl bir çok bakımdan bizim davranışımızı biyolojik determinist bir şekilde belirlemekten çok uzak olup, bize diğer türlerin sahip olmadığı davranışımızda bir özgürlük, esneklik ve takdir hakkı sunar. Bizi siyasal yapan içgüdü değil akıl veya konuşmadır.

Ama ardından Aristoteles için soru, onun bize yönelttiği soru şudur: *Logos*, konuşma ve rasyonellik kapasitesi ile siyaset arasındaki bağlantı nedir? Bu ikisi nasıl birleştirilmektedir? Niye biri diğerine yönlendirmekte veya diğerini gerektirmektedir? Birçok bakımdan, o fazla bir nedensellik iddiasında bulunmamaktadır. O, bizim konuşma kapasitesine sahip olan rasyonel varlıklar olmamız siyasetle ilgilenmemize neden olur dememektedir. Onun daha çok bu *logos* özelliğinin gerçekte siyasal yaşamı gerektirdiği biçiminde bir iddiası vardır. Sanırım bu iddiada bulunmasının

nedeni *logosun* iki tane esasen insani özelliği gerektirmesidir. Diyebiliriz ki bunların ilki bilme gücüdür. Bilme gücü bizim görme ile aynı *polis*in veya şehrin üyelerini tanıma yeteneğimizdir. Hepsinin üzerinde bizi hemcinslerimize bağlayan konuşmadır. Bir dilbilimcinin ileri süreceği biçimde sadece dil yetisine sahip olmamız değil, ortak bir ahlaki lisanı paylaşmamızdır. Bir şehri oluşturan şey, adil ve gayri adil hakkındaki belli ortak kavramların paylaşılmasıdır. Bizimle bu lisanı paylaşan diğer kişileri tanıma ve bilme kapasitesi *logosun* siyaseti gerektirdiği ilk anlamdır.

Öte yandan akıl veya *logos* bu kapasiteden daha fazlasını gerektirir. İlginç bir şekilde, Aristoteles için *logos* aynı zamanda sevme gücünü de gerektirir. Biz, en yakından ilişkili olduğumuz ve en yakınımızda ve görünür olan kişileri severiz. Birçok bakımdan Aristoteles'e göre, Hobbes, Locke ve diğer sosyal sözleşme teorisyenlerinde göreceğimiz gibi bizim sosyal ve siyasal doğamız bir hesaplamanın sonucu olmayıp, sevgi, yakınlık, dostluk ve sempati gibi şeyler siyasetin temelidir ve bunlar *logosta* kök salmışlardır. Bizi tamamıyla insan yapan bu nitelikleri paylaşmamızı sağlayan konuşmadır.

Tabii ki, insan doğası itibarıyla siyasaldır demek şehirde diğerleri ile katılımı bulunarak tamamıyla insan olduğumuzu söylemek değildir. Bunu söylemek bundan daha fazla bir anlama sahiptir. Bizi mükemmelliğe yönlendiren birliğin formu zorunlu olarak tikelci bir şeydir. Şehir her zaman belli bir şehirdir. O her zaman bu veya şu belli şehirdir. *Polis*, Platon'un yanı sıra Aristoteles'in de açıkça anladığı üzere bugün kapalı bir toplum olarak isimlendirilebilecek küçük bir toplumdur. Bizi mükemmelliğimize, *telosumuzu* gerçekleştirmemize ve mükemmelleştirmemize yönlendiren bir toplum güven, arkadaşlık ve yoldaşlık bağları ile bir arada tutulmalıdır. Aristoteles için, sadece karşılıklı çıkar hesapları üzerinde temellenen bir toplum gerçekten siyasal bir toplum olamaz. Aristoteles bizim herkese güvenemeyeceğimizi söyler gibidir. Güven sadece küçük bir arkadaşlar ve yurttaşlar çevresine duyulabilir. Güven ilişkileri ile yönetilebilecek kadar küçük bir şehir Aristoteles'in savunduğu anlamda siyasal olabilir. Şehrin alternatifi olan imparatorluk sadece despotik olarak yönetilebilir. Büyük, yayılcı bir despotizmde ise güven ilişkileri olamaz.

Bir anlamda, Aristoteles bir insan doğası itibarıyla siyasaldır ve şehir doğaldır dediğinde bunun sonucu şehrin asla evrensel bir devlet olamayacağıdır. Şehir asla tüm insanlığı içine alan bir şey olamaz. O asla bir tür *kozmpolis*, bir dünya devleti ve

hatta bir devletler veya uluslar ligi olamaz. Evrensel devlet, küçük kendi kendini yönetir bir *polis*in imkân verdiği kişisel mükemmelleşme biçimine müsaade etmez, etmeyecektir. Aristoteles'in anlayışına göre, şehir dünyada daima kendisinininkilere karşıt başka ilkeler üzerine temellenebilecek diğer şehirler veya devletlerle bir arada var olacaktır. Yani Aristoteles'in düşüncesinde en iyi şehir bile bir dış politikasının olmamasını kaldıramaz. Demokrasinin iyi bir vatandaşı başka bir rejimin iyi bir vatandaşı olmayacaktır. Bir kimsenin kendi yaşam biçimine yönelik partizanlık ve sadakat sağlıklı bir şehir tarafından gerektirilir. Argümanı Platon'un *Devlet*'inden Polemarchus'un anlayacağı biçimde ifade edersek, dost ve düşman siyasal hayatın doğal ve yok edilemez kategorileridir. Tıpkı herkesle dost olamayacağımız gibi, şehir diğer tüm şehirlerle veya devlet diğer tüm devletlerle dost olamaz. Savaş ve savaş için gerekli erdemler şehir için aynı zamanda gerekli olan tıpkı dostluk, güven ve yoldaşlık erdemleri gibi doğaldır.

Kitabın açılış sayfalarında Aristoteles'in henüz hangi tür şehrin veya rejimin en iyi olduğuna dair bir şey söylemediğini not edin. Tüm söylediği bizim doğamız itibarıyla *polis* hayvanı olduğumuz ve amaçlarımızı başarmak için bir *poliste* yaşamamız gerektiğidir. Fakat ne tür *polis*? O nasıl yönetilmelidir? Tek kişi, bir azınlık, çoğunluk veya bu kategorilerin bir bileşimi tarafından mı? Bu noktada bir *polis*in ne olduğuna ilişkin çok genel özellikleri biliyoruz. Ortak bir adalet lisanı ile yönetilebilmek için yeterince küçük olmalıdır. Sadece aynı kelimeleri konuşmak yeterli değildir, fakat bir anlamda, vatandaşlar bir şehri ve halkı şekillendiren bazı ortak tecrübelere, belirli bir ortak hafızaya ve tecrübeye sahip olmalıdır. Bugünün çok dilli ve çok etnikli büyük toplulukları, Aristoteles'in tanımında, sağlıklı bir siyasal topluluk sayılabilmek için yeterli güven ve dostluğa imkân tanımazdı. Bu nedenle, bazı açılardan, Aristoteles bizim aşına olduğumuz devletlerin bir tür eleştirisini sunuyor gibidir. Tartışma saatlerinizde veya arkadaşlar arasında bu metni tartışırken bunu düşünün. Aristoteles bizim hakkımızda ne diyor?

Böyle bir şehrin vatandaşları *telos*larına veya mükemmelliklerine makamlarda, şehrin yönetim pozisyonlarında rol alarak ulaşabilirler. Yine, büyük bir kozmopolit devlet vatandaşlarına istedikleri gibi yaşama imkânı sunabilir, fakat bu Aristoteles'in özgürlükten anladığı şey değildir. Özgürlük sadece yurttaşlara karşı sorumluluklar ve yurttaşların ve ortak iyinin gözetimi anlamındaki siyasal sorumluluğun yerine

getirilmesi ile elde edilir. Buradan hareketle, ona göre, özgürlük istediğimiz gibi yaşamamız anlamına gelmez. Belli bir sınırlama hissi ve her şeye izin verilmediğinin bilinmesi ve iyi toplumun bir ılımlılık, sınırlama, öz-denetim, özgürlüğün tecrübe edilmesinden ayrılamayacak, Adeimantus'un sözleriyle, öz-yönetim olduğunun idraki ile şekillendirilir. Birçok bakımdan Aristoteles, Platon'un yaptığı gibi, bir kimsenin istediği gibi yaşaması anlamındaki modern ve hatta antik demokratik özgürlük teorisinin belli bir eleştirisini sunar.

Bölüm 3. Köleliğin Doğallığı

Gördüğünüz gibi kitabın, yoğun bir argümanın derin şekilde sıkıştırıldığı, bu açış sayfaları büyük önem taşır. Orada açılması gereken çok şey vardır. Bugün sizinle burada Aristoteles'in bu insan fikri, *polis* hayvanı fikri ile neyi kastettiğinin üzerinden giderek bunun çok azını yapmayı denedim. Bu görüş hakkında her ne düşünersek düşünelim, ister sevelim ister sevmeyelim veya sizin düşünceniz her ne olursa olsun, yine I. Kitabın önemli bir kısmını kaplayan başka bir meşhur veya daha ziyade kötü şöhretli doktrinle yüzleşmek zorundasınızdır. Onun köleliğin doğallığına ilişkin iddialarına gönderme yapıyorum. Aristoteles bize köleliğin doğal olduğunu söyler. Köleliğin doğallığının eşitsizlikten, insanlar arasında temel kural olan eşitsizlikten doğduğu söylenir. Aristoteles ve Thomas Jefferson insan tecrübesinin temel gerçeğinin eşitlik mi yoksa eşitsizlik mi olduğu konusunda ayrılıyor gözükmektedirler. Eğer bu doğruysa, Aristoteles'in *Politika*'sı şimdiye kadar yazılmış en antidemokratik kitap olarak lanetlenmiş gözükmektedir. Bu doğru mudur? Aristoteles'in doğallık hakkındaki iddiası, bize söylediğine göre, insanlığın efendiler ve köleler olarak kategorik ayrımı anlamında köleliği gerektirir gibi gözükmektedir. Bunu nasıl anlamalıyız?

Yine, Aristoteles'in iddiası oldukça kompakt olup eğer sadece bir kez okursanız kolayca yanlış anlaşılabilir. Eğer demek istediği şeye dikkat kesilmezseniz, üç, dört, beş veya on kez okursanız da aynı oranda yanlış anlaşılabilir. Dikkatli bir şekilde okumayı öğrenmelisiniz. Aristoteles ne diyordu? İlk olarak, sanırım, buna cevap vermenin eşit derecede faydasız iki yolundan kaçınmayı öğrenmemiz gerekir. Modern günümüz yorumcularının birçoğunda, neo-Aristotelesçiler diyebileceklerimizin pek çok temsilcisinde, bulabileceğimiz birinci yol gözlerimizi

Aristoteles'in düşüncesinin kaba, çekici olmayan yönlerinden kaçırıp sanki bu tür şeyleri hiç söylememiş veya kastetmemiş gibi devam etmektir. Birçok açıdan anlaşılabilir olmakla birlikte, onu modern okuyuculara daha siyasal olarak doğrucu görünmesi için Aristoteles'i temize çıkarma ve yumuşatma ayartmasına kapılmamalıyız. Fakat eşit derecede kuvvetli olan ikinci ayartmadan yani görüşleri bizim görüşlerimize karşılık gelmediği için Aristoteles'i doğrudan reddetmekten de kaçınmalıyız.

Soru Aristoteles'in kölelik ile ne demek istediğidir? Doğası itibarıyla kimin veya neyin köle olduğunu düşünüyordu? Ne demek istediğini anlayana kadar onun iddiasını kabul veya reddetmek için nedenimiz olmayacaktır. Bu konuda kayda değer ilk nokta, Aristoteles'in antik dünyanın her yerinde köleliğin var olması nedeniyle onun doğal olduğunu varsaymadığıdır. İncelemesini bir tartışma biçiminde çerçevelediğini fark edeceksiniz. İddiasının başında, bunun birçok kişi tarafından paylaşılan bir fikir olduğuna işaret ederek "Bazı kimseler" diye söze başlamaktadır. "Yönetme ve yönetilme bir kimsenin her toplumda uygulandığını gördüğü yaygın bir ayırım olduğu için bazı kimseler köleliğin doğal olduğuna inanmaktadır." Fakat "Başkaları, efendi ve köle ayırımının doğal olmadığını ama güç ve zorlama üzerine temellendiğine inanmaktadır" da demektedir. Aristoteles'in zamanında bile, kölelik çok farklı fikirler ve karşı görüşlere sebep olan tartışmalı bir konuydu.

Burası, daha önce değindiğim gibi, Aristoteles'in en deli edici biçimde açık görüşlü olduğu anlardan birisi gibidir. Tartışmanın hem lehine hem de aleyhine iddialarla oynamaya istekli görünüyor. Aristoteles, köleliğin savaş ve istila ile meşrulaştırıldığını reddedenlerle aynı fikirdedir. Savaşlar daima adil değildir yorumunu yapar. Öyleyse, savaşta ele geçirilenlerin adil veya doğal olarak köleleştirildikleri varsayılmaz. Benzer şekilde, köleliğin daima ve sadece Yunan olmayanlara uygun olduğunu reddeder. Doğal köleyi doğal efendiden ayıran ırksal veya etnik özelliklerin olmadığını söyler. Şok edici bir kabulle, şöyle der, --bunu dinleyin—"doğa özgür adamı köleden ayırt etmeye niyet etse de, sonuç çoğu zaman bunun karşıtıdır. Doğa çoğu kez farkı ıskalar" demektedir. Şimdi tamamen aklımız karışmış gibidir. Eğer kölelik doğalsa ve eğer doğa köleyi özgürden, özgürü özgür olmayandan ayırt etmeye niyet ediyorsa doğa farkı nasıl ıskalayabilir? Nasıl sıklıkla karşıt olan sonuçlanabilir? Bunları bu tip komplikasyonların dikkatli okuyucuyu uyarması için söylüyorum. Özenli bir şekilde

okumaya çalışıyoruz. Aristoteles meselenin bu denli karmaşık görünmesine çalışarak ne yapıyor?

Aynı zamanda, Aristoteles doğal kölelik tezini savunanlarla hemfikirdir. Savunması şöyle bir şeydir. Kölelik doğaldır çünkü biz tutkuların sınırlanması olmadan kendimizi yönetemeyiz. Öz-yönetim öz-sınırlama demektir. Sınırlama veya öz-denetim özgürlük ve öz-yönetim için gereklidir. Bir kimsenin tutkularını ve arzularını sınırlandırması bağlamında doğru olan şeyin başkalarının sınırlanması ve kontrolü bağlamında da doğru olduğunu önerir gibidir, tıpkı ruhun içinde tutkuları sınırlandıran bir hiyerarşinin olduğunu söyler gözüktüğü gibi. Peki bu psikolojik hiyerarşi kendisini farklı türden insanların arasında bir tür toplumsal hiyerarşiye dönüştürür mü? Öyleyse, doğal hiyerarşi bir tür zekâ hiyerarşisi veya en azından akıl hiyerarşisi gibi gözükmektedir.

Aristoteles “Bu nasıl oluştu?” diye sorar. Nasıl oluyor da bazıları özgürlük için gerekli bir rasyonel öz-denetim kapasitesini elde edebilirken başkaları buna sahip değildir? Bu nasıl ortaya çıktı? Bu hiyerarşi genetik bir nitelik midir? Kendisiyle doğduğumuz bir şey midir? Bu anlamda doğa tarafından içimize yerleştirilmiş bir şey midir yoksa bu ayırım yetiştirme ve eğitim, bugün toplumsallaşma diyeceğimiz şeyle mi yaratılmıştır? Eğer ikincisi ise, eğer bu zekâ hiyerarşisi veya bu akıl hiyerarşisi yetiştirmenin sonucu ise, köleliğin doğal olduğu nasıl savunulabilir? Aristoteles, tüm insanların bilgiye yönelik arzularının, akıllarını işlemek ve özgür kişiler olarak yaşamak için arzularının olduğunu düşündürecek biçimde insanı rasyonel hayvan, *logosa* sahip varlık olarak isimlendirmiyor mu? Rasyonel hayvan ve siyasal hayvan kavramsallaştırmasına içkin, deyim yerindeyse, bir tür eşitlikçilik yok mu?

O *Metafizik'e*, büyük eseri *Metafizik'e* “Tüm insanların bilme arzusu vardır” şeklindeki meşhur açış ifadesiyle başlar. Eğer hepimiz bilme arzusuna sahipsek, herkesin özgür olması, herkesin bir şehrin vatandaşları olarak yönetmeye ve yönetilmeye katılması anlamında bu evrensel bir şey çağırıştırmıyor mu? Fakat, aynı zamanda, Aristoteles eğitimin bir azınlığın ayrıcalığı olduğunu düşünür gibidir. Eğitilmiş bir akıl için gerekli olan disiplin ve öz-sınırlama onun için insanlar arasında eşitsiz bir biçimde dağılmış görünmektedir. Sanırım bundan çıkacak sonuç doğaya uygun rejimin yani en iyi rejimin bir eğitilmişler aristokrasisi, bir eğitim ve öğrenim aristokrasisi, eğitilmiş bir elitin herkesin iyiliği için yönettiği bir aristokratik cumhuriyet olarak düşündüğümüz şey olduğudur. Aristoteles'in cumhuriyeti, bu terimi size Platon'u hatırlatmak için de

kullanıyorum, öz-yönetim için gerekli akıl ve yürek nitelikleri anlamındaki vatandaşlık erdemlerini yüksek düzeyde geliştirmeye adanmıştır. O, bu niteliklerin bir azınlığın ayrıcalığı olduğu, şehrin makamlarını ve adaletin yönetimini paylaşmaya muktedir bir azınlığın ayrıcalığı olduğuna inanmaktadır. Hem fikir misiniz? Oldukça elit bir eğitim gibi duruyor. Hem fikir misiniz? Belki de bu nedenden, sezgilerimize ve yetiştirilme biçimimize aykırı olduğu için bize hitap etmiyor. Öyle mi? Benimle hem fikir olacaksınız.

Fakat Aristoteles'in betimlemesini onulmaz şekilde eşitsizlikçi ve elitist olarak atmadan önce, sadece Aristoteles hakkında değil daha önemlisi kendi hakkımızda güç bir soru sormalıyız. Eğer Yale liderlik sınıfının potansiyel üyelerini ahlaki ve entelektüel olarak eğitmeye adanmış elit bir kurum değilse peki nedir? Bunu bir düşünün. Herkes Yale'e girebilir mi? Buraya gelmek isteyen herkese açık bir kabul sistemimiz var mı? Hiç sayılmaz. Burada başarılı olmak öz-denetim, disiplin, sınırlama niteliklerini gerektirmiyor mu? Şu an için, Cuma ve Cumartesi akşamları ne olduğunu bir kenara bırakacağım. Bu üniversiteden ve ondan farklı olmayan diğerlerinden bir avuç mezunun kendilerini yüksek devlet, iş dünyası, hukuk ve akademi pozisyonlarında bulması bir tesadüf müdür? Bu sınıfı, Aristoteles'in yapacağı gibi, bir doğal aristokrasi olarak tanımlamak gayri adil veya akıl dışı mıdır? Sizi düşünmeniz için bu soruyla baş başa bırakıyorum. Aristoteles'i antidemokratik bir elitist olarak reddetmeden önce kendinize bir bakın. Siz de öylesiniz, yoksa bugün burada oturuyor olmazdınız. Bunun hakkında düşünün. Haftaya görüşmek üzere.